

”Meno on kuin Teiniliitossa” – Valtakamppailut, sukupuoliroolit ja Suomen Teiniliiton historiakuva

Abstrakti

Tässä artikkelissa syvennymme oppikoulujen yläluokkalaisten etujärjestön Suomen Teiniliiton (1939–83) historiakuvan rakentumiseen sekä muistamisen tapoihin. Tarkastelemme, ketkä entiset teiniliittotoimijat ovat ottaneet ja saaneet tilaa muistella ja vaikuttaa järjestönsä historiakuvan rakentumiseen ja arvioimme, miksi tietyt teemat ovat korostuneempia kuin toiset. Keskitymme erityisesti kahteen teemaan, teinitoiminnan 1970-luvun puoluepoliittiseen vaiheeseen sekä sukupuolen merkitykseen keskittyvään muisteluun. Teiniliiton historiakuva on rakentunut vuosikymmenten kuluessa, järjestön toiminnan alusta saakka. Eri teinisukupolvet ovat osallistuneet prosessiin aktiivisesti, mutta teinitoiminnan pitkä kaari kulminoituu useimmiten puoluepolitisoitumisen ja miespuolisten teiniaktiivien käymien valtakamppailuiden kauteen. Historiakuvan voimakas keskittyminen yhteen ajanjaksoon on jättänyt varjoonsa Teiniliiton muita merkittäviä vaiheita ja saavutuksia, kuten kouludemokratian, peruskoulu-uudistuksen ja kansainvälisyyden edistämisen sekä tyttöjen nousun aktiivisiksi yhteiskunnallisiksi toimijoiksi.

Oppikoulun yläluokkalaisten etujärjestö Suomen Teiniliitto (1939–83)¹ oli huippukaudellaan 1960–70-lukujen taitteessa Suomen suurin ja yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisin nuorisojärjestö. Vaikka Teiniliiton historian kaari on pitkä ja monipuolinen, sen julkinen muistelu on painottunut verrattain lyhyeen ajanjaksoon 1970-luvun alkupuolella. Tuota vaihetta leimaaavat järjestön puoluepoliittinen kamppailu ja valtataistelut, niihin liittyneet talousvaikeudet, jäsenmäärän jyrkkä lasku sekä huipentumana vuonna 1975 tapahtunut järjestöllinen romahdus.

Valta, vimma ja häviö tarjoavat Teiniliiton tarinalle dramaattisen huipentuman, ja onkin luonnollista, että nämä elementit ovat olleet myös myöhemmän aikalaismuistelun ja pitkälti sen perusteella syntyneen historiakuvan

kiintopisteinä. Samalla ne ovat kuitenkin jättäneet varjoonsa teinitoiminnan laajemman, liki neljä vuosikymmentä kestäneen historiallisen kaaren, joka pitää sisällään useita koululaissukupolvia yhdistävän kokemusmaailman ja vertaisyhteisön. Uusimman Teiniliitto-tutkimuksen tavoitteena onkin ollut arvioida järjestön historiakuva uudelleen ja osallistua sen rakentamiseen kuulemalla aikalaisia moniäänisesti ja arvioimalla muistitiedon ja muun aikalaisaineiston konteksteja aiempaa laajemmin.²

Historiakuvaksi voidaan kutsua käsitysten kokonaisuutta, jota rakennetaan menneisyyden merkityksellisistä tapahtumista ja ilmiöistä. Katja-Maria Miettunen on kuvannut historiakuva pelikentäksi, jossa kamppailevat erilaiset menneisyystulkinnat ja samalla menneisyys, nykisyys ja tulevaisuus kietoutuvat yhteen.³ Teiniliitonkin historiakuvaan ovat vaikuttaneet erilaiset tulkinnat siitä, mikä teinitoiminnassa on minäkin aikana ollut merkille pantavaa ja muistamisen arvoista. Näiden käsitysten kohtaamispisteessä voidaan puhua myös monikkomuotoisesti historiakuvista, jotka eivät ole keskenään poissulkevia vaan pikemminkin toisiaan kommentoivia ja täydentäviä.

Tässä artikkelissa arvioimme kahta Teiniliiton historiakuva korostuvaa teemaa, jotka kytkeytyvät osittain toisiinsa. Ensin tarkastelemme sitä, kuinka Teiniliiton puoluepoliittisen kauden luonnetta ja merkitystä muistellaan ja määritellään yhtäältä aikalaisaktiivien ja toisaalta heitä edeltäneiden "60-lukulaisten" eli kansainvälisen solidaarisuuden ja kouludemokratiakampanjoiden ajan toimijoiden keskuudessa. Tämän jälkeen pohdimme sukupuolen merkitystä teinitoiminnassa ja nostamme esiin Teiniliiton merkityksen tyttöjen ja nuorten naisten poliittisen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden mahdollistajana. Kysymys sukupuolesta kytkeytyy myös siihen, millaisessa kontekstissa erityisesti nuorten miesten johtamaa 1970-lukulaista poliittista kamppailua muistellaan ja kuinka vahvasti sen nähdään määrittävän koko koululaisliikettä. Näillä näkökulmilla havainnollistamme laajemmin sitä, ketkä entiset Teiniliitto-toimijat ovat ottaneet ja saaneet tilaa muistella ja vaikuttaa järjestönsä historiakuvan rakentamiseen sekä millaisia asioita muistelussa korostetaan ja sivuutetaan.

Suomen Teiniliitto (syksyyn 1943 saakka Suomen Oppikoulujen Toverikuntien Liitto) perustettiin viimeisenä rauhan kesänä 1939 suomenkielisissä oppikouluissa toimineiden toverikuntien valtakunnalliseksi kattojärjestöksi. Vuosikymmenten aikana siitä kasvoi vaikutusvaltainen oppikoululaisten edunvalvoja ja koulutuspoliittinen vaikuttaja. Teiniliitto erosi merkittävästi muista ajan nuorisjärjestöistä, sillä sen perustajina ja toiminnan moottorei-

Kuva 1. Teiniliiton Mikkelin liittokokouksen puheenjohtajistoa ja sihteeristöä maaliskuussa 1975. Reunimmaisena vasemmalla puheenjohtaja Jussi Kasanen, valkoisessa paidassa Anders Blom, hänestä oikealle Matti Viialainen, Antti Mykkänen, Raimo Lehtinen, Dave Seligson, Olavi Haataja ja Tuire Mannila. Kuvaaja: Mauri Kymäläinen.

na olivat nuoret itse. Kattojärjestön hallitusvalta oli kuitenkin pitkään ylioppilailla, ja sille valittiin aikuismaailmaa edustava opettajakuraattori. Teiniliiton jäsenistö koostui pääosin 15–19-vuotiaista oppikoulujen ylempien luokkien oppilaista eli teineistä, jotka järjestäytyivät koulukohtaisten teinikuntien ja alueellisten teiniyhdistysten alle. 1960-luvun huippuvuosina jäsenyys oli lähes itsestään selvä osa oppikoululaisten toimintakulttuuria. Paikallisissa teinikunnissa toiminnan kärki suuntautui oman koulun arkeen, mutta valtakunnallisella järjestötasolla toimintateemat olivat laajempia: yhteishenkeä ja sivistystä, kulttuurin uudistamista ja kansainvälisyysaatetta, yhteiskunnallisuutta ja kouludemokratiaa. Teiniliitolla oli parhaimmillaan yli satatuhatta jäsentä ja monipuolinen koulutus-, kurssi- ja tapahtumakalenteri, joka toi yhteen tuhansia aktiivisia teinejä eri puolilta maata. Toiminnan tukena olivat dynaaminen järjestökoneisto, laajalevikkinen lehti sekä kahdesti vuodessa kokoontuva liittokokousmalli.

Teiniliiton historia on aiemmissa tutkimuksissa jaettu erilaisiin kausiin tai sukupolviin, joita ovat määritelleet yhtäältä kollektiivinen päämäärä koulu-

laisten etujen ajamisessa, toisaalta erilaiset toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet. Pohjimmiltaan teinitoiminnan pitkä traditio muodosti yhteiskunnallisen koululaisliikkeen, jonka on aiemmassa tutkimuksessa katsottu jakautuneen neljään vaiheeseen: varhaisvuosiin ajoittuva pioneeriaika, 1950-lukuun kiinnittyvä kuuliaisuuden ja kulttuuriharrastusten aika, 60-lukulainen valpautumisen ja yhteiskunnallisuuden aika sekä 70-lukulainen puoluepoliittinen vaihe.⁴ Olemme omassa tutkimuksessamme hyödyntäneet tätä jaottelua lähtökohdana ja samalla täsmentäneet ja osin tulkinneet uudelleen 1960–70-lukujen murrosvaiheita ja jatkuvuuksia. Lisäksi olemme kiinnittäneet huomiota teinitoiminnan viimeisen, aiemmin vähemmälle huomiolle jääneen romahduksen ja hiipumisen vaiheeseen.⁵

Artikkelimme primääriaineistona on laaja kokoelma entisten teiniliitolaisten tuottamaa muistitietoa, joka koostuu pääasiassa *Teiniliitto, vimma ja rakkaus* -hankkeen tutkimushaastatteluista sekä yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa kerätyistä *Minun Teiniliittoni* -kirjoituskeruuvastauksista.⁶ Itse tuotetun aineiston lisäksi olemme hyödyntäneet muiden hankkeiden yhteydessä kerättyä aineistoa sekä entisten teiniaktiivien aiempia muistelukirjoituksia tai julkaistuja omaelämäkerrallisia tekstejä.⁷ Kokonaisuudessaan aineistoomme sisältyy lähes kahdensadan henkilön muistoja ja kokemuksia teinitoiminnan eri tasoilta ja vuosikymmeniltä, koulujen teinikuntalaisista aina Teiniliiton järjestövallan huipulle.

Haastattelimme hankkeen aikana kaikkiaan 63 henkilöä, jotka muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ovat olleet koululaisliikkeen aktiiveja teinitoiminnan ylemmillä portailla eli alueellisissa teiniyhdistyksissä, Teiniliiton hallituksessa ja järjestön toimihenkilöinä. Tekemämme puolistrukturoidut teemahaastattelut noudattelivat useimmiten yhteistä kaavaa ja etenivät lapsuuden kotitaustasta teinitoimintaan ja lopuksi Teiniliitolle annettuihin merkityksiin myöhemmässä elämässä. Muutamissa tapauksissa rajasimme tai painotimme käsiteltäviä aiheita haasteltavien aseman ja ennalta saatujen taustatietojen mukaisesti. Haastattelutilanteet olivat lähtökohtaisesti avoimia ja joustavia, ja haastateltavilla oli tilaa viedä keskustelua haluamaansa suuntaan. Haastattelujen rakenne ja painopisteet vaihtelivatkin jonkin verran paitsi haastateltavien myös haastattelijoiden intressien mukaisesti. Haastattelut olivat pääasiassa yksilöhaastatteluja ja ne tehtiin kahden tai kolmen tutkijan pareina. Kahdeksassa tapauksessa muistelijoina oli samanaikaisesti kaksi tai kolme henkilöä. *Minun Teiniliittoni* -kirjoituskutsu tavoitti puolestaan

61 entistä teiniä, jotka vastauksissaan muistelivat pääasiassa osallisuuttaan paikallisessa teinitoiminnassa eri puolilla Suomea.

Analyysimme ytimessä ovat yhtäältä yksilöiden henkilökohtaiset muistot ja kokemukset, toisaalta muistelijoiden laajempi, kollektiivinen muistelutyö ja historiakuva rakentaminen ja rakentuminen. Näin tutkimuksessamme yhdistyvät myös viime aikoina voimistuneet kokemushistorian ja tunteiden historian näkökulmat. Historiantutkimuksessa menneisyudessa koetun hetken tai tilanteen tavoittaminen sellaisenaan on liki mahdotonta, ja kokemuksia joudutaankin tavoittelemaan, tunnistamaan ja sanallistamaan jälkikäteen syntyneissä ilmaisuissa tai vuorovaikutuksessa. Myös tunteilla on paikkansa eletyn ja koetun elämän muistamisessa, sillä niiden kautta kokemuksista tulee ymmärrettäviä, samastuttavia ja eläviä.⁸ Lähihistoriallisen tutkimuksen etuna onkin, että aikalaisia voidaan yhä kuulla. Siksi muistitieto on ollut tutkimuksemme keskeinen metodi, lähdeaineisto sekä kohde.

Tavoittelemme tutkimusasetelmissamme hedelmällistä ja moniäänistä vuoropuhelua muistitiedon, kirjallisten aikalaisdokumenttien ja muiden menneisyyttä koskevien aineistojen kesken.⁹ Muistitiedon erityispiirteiden huomioiminen onkin ollut erityisen tärkeää, sillä tutkimusaineistomme on muodostunut eri aikoina sekä muistelutilanteiden ja erilaisten toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Muistot ovat kerrostuneita ja rakentuvat aina muisteluhetken käsitysten ja arvojen näkökulmasta, jolloin elettyä ja koetua elämää tuotetaan ja työstetään yhä uudelleen eri lähtökohdista.¹⁰ Samalla muistot ovat kertojalleen subjektiivisesti ja kokemuksellisesti totta, mikä tekee niiden tulkinnasta erityisen kiinnostavaa. Muistin ja muistitietotutkimuksen voima on siinä, että yksiselitteisten faktojen sijaan tavoitellaan tulkintaa ja ymmärrystä siitä, *miksi* ja *miten* menneisyyttä muistetaan tietyllä tavalla.¹¹ Pidämmekin muistitietoa ja kokemushistoriaa hedelmällisinä lähestymistapoina, kun tutkimme Teiniliittoon liittyviä käsityksiä, laajempia kokemusyhteisöjä ja toimijoiden itsensä rakentamaa historiakuva.

Teiniliiton historiakuva rakentajat

Teiniliiton historiakuva on kehittynyt vuosikymmenten kuluessa, aina järjestyksen toiminnan varhaisvaiheista eli toisen maailmansodan vuosista saakka. Historiakuva rakentamiseen ovat osallistuneet niin aikalaiset kuin myöhemmät tarkastelijat ja kommentoijat, joista vain osalla on ollut tutkijataus-

taa tai tutkimuksellista intressejä aiheeseen. Teiniliittoa ovatkin määritelleet ja muistelleet erityisesti entiset teiniaktiivit, toimittajat sekä poliitikot, jotka ovat omalta osaltaan edistäneet etenkin puoluepoliittisen kamppailun kauden kanonisoitumista historiakuvan keskiöön. Toimittajat Antti Blåfield ja Pekka Vuoristo loivat pohjaa tälle jo keväällä 1983, vain muutamaa kuu-kautta ennen liiton lopullista lakkauttamista. Teiniliiton ylätasoa toimintaa vuosina 1963–75 varsin syvällisesti käsittelevässä *Suomen Kuvalehden* kak-siosaisessa artikkelissa ääneen pääsivät lähinnä viimeisten vallan ja vim-man vuosien miespuoliset teiniaktiivit.¹² Vuonna 2010 valmistui Anna-Liisa Haavikon puolittainen dokumenttielokuva *Muisti. Teiniliiton loppu*, jossa on niin ikään äänessä puoluepoliittisen vaiheen muistelijoita – kaikki heistä miehiä.¹³ Samalla Teiniliiton loppuvuodet 1975 eteenpäin hahmottuvat lähinnä romahtaneen talouden selvittämisenä. Todellisuudessa liitto pyrki vuosikymmenen lopulla luomaan myös uudenlaista toimintaa ja aktivoimaan jäsenistöään uudelleen. Vuonna 1981 jopa *Teinilehti* herätettiin punk-hengessä lyhyesti uudelleen henkiin.¹⁴

Historiantutkimuksen kohteeksi Teiniliitto nousi viimeistään kulttuurihistorioitsija Marja Tuomisen väitöskirjassa (1991), jossa hän käsitteli Teiniliittoa ja teinitoimintaa osana 1960-lukulaista vastakulttuuria ja sukupolvihegemonian kriisiä. Tuominen otti tutkimuksessaan huomioon Teiniliiton keskeisen roolin osana nuorison vuorovaikutteista yhteiskunnallistumisprosessia. Teinitoiminnan historiaa ovat tämän jälkeen tarkastelleet 1970-lukuun painottuvassa kouludemokratia-aiheisessa väitöskirjassaan Paavo Kärenlampi ja teinien 1960–70-lukujen taksvärkkejä eli päivätyökeräyksiä laajassa pro gradu -tutkielmassaan käsitellyt Risto Ahonen (molemmat 2000). Kimmo Rentola on puolestaan tutkinut koululaisliikkeen vasemmiston 1960–70-lukujen puoluejärjestäytymisen alkuvaiheita eri tutkimusartikkeleissaan. Vuonna 2020 Essi Jouhki jatkoi koululaisliikkeen historiaan tarkastelevien väitöskirjojen sarjaa tutkimuksellaan, joka keskittyy paikallisen teinikuntatoiminnan muistitietohistoriaan. Suomalaisen koulunuorisoliikkeen ruotsinkielisen osan, Teiniliiton sisarjärjestön FSS:n (*Finlands svenska skolorngdomsförbund*, 1921–) kokonaishistoria ilmestyi vuonna 2021 Aapo Roseliuksen kirjoittamana.¹⁵

Teiniliittoa ja teinitoimintaa on käsitelty myös osana laajempaa kasvatuksen ja koulutuksen historiaa sekä nuorison yhteiskuntahistoriaa.¹⁶ Kokonaishistoriallisen perustutkimuksen puuttuminen aina viime vuoteen saakka lienee kuitenkin vaikuttanut siihen, että Teiniliittoon viittaaminen

laajemmassa yhteiskuntahistoriallisessa tutkimuksessa on ollut kontekstiltaan valikoivaa. Ville Pernaan *Pimeä vuosikymmen* -teoksessa (2021) järjestön 1970-luvun puoluepoliittinen kausi on toiminut lähinnä esimerkkinä nuorisoon ulottuneesta kotimaisesta Neuvostoliitto-ystävyysspolitiikasta sekä oikeiston ja vasemmiston kamppailusta. Toisinaan viittaukset ovat olleet epämääräisiä tai virheellisiäkin, kuten Antero Holmilan *Suomalaisten kylmä sota* -kirjassa (2023), jossa muistitietoaineiston kapean tulkinnan perusteella syntyy yksipuolinen kuva Teiniliitosta ja 1970-luvun koulumaa-ilmasta autoritäärisenä ja ääri vasemmistolaisena. Esimerkiksi erään muistitietokeruuseen vastanneen 1960-luvulla oppikoulunsa käyneen henkilön mainitsema paikkaansa pitämätön käsitys Teiniliiton pakkojäsenyydestä on nostettu edustavaksi esimerkiksi 1970-luvun tilanteesta.¹⁷ Järjestön viimeisistä vuosista ei puolestaan ollut ennen viime vuotta julkaistu lainkaan tutkimuskirjallisuutta. Teiniliiton hiipumisvaihe oli pitkään niin huonosti tunnettu, etteivät monet aktiiveistakaan edes tienneet toiminnan ylipäättään jatkuneen vielä vuoden 1975 jälkeen.

Ennen Teiniliiton vuoden 1971 varapuheenjohtaja Satu Hassin nuoruusvuosiin keskittyvää *Mannerheim-solki ja punalippu* -muistelmateosta (2018) koululaisliikkeen näkyvimpiä julkisia muistelijoita ovat olleet järjestön poliittiseen valtaeliittiin kuuluneet miespuoliset aktiivit. Heille Teiniliitto merkitsi yleensä alkuvaihetta myöhemmälle yhteiskunnallisesti tai poliittisesti merkittävälle uralle ja verkostojen luomiselle.¹⁸ Teiniliiton huipulla ja kulis-seissa toimineet naiset ovat sen sijaan jääneet tai jättäytyneet laajemman julkisuuskuvan taustalle. Tämä on korostanut liiton puoluepoliittista vaihetta entisestään samalla, kun historiakuvasta on muodostunut huomattavan maskuliininen. Johtotehtävissä tyttöjä näkyi aina poikia vähemmän, mutta järjestörakenteen alemmilla portailla eli teinikunnissa sekä alueellisissa teiniyhdistyksissä tytöt ja nuoret naiset olivat selvässä enemmistössä.

Yksipuolisen historiakuvan rakentuminen on tuttu ilmiö sekä kotimaisessa että kansainvälisessä nuorisoradikalismien historiassa, jossa 60-lukulaisen radikaalin mieseliitin kokemuksia on herkästi yleistetty kattamaan koko sukupolven kokemusmaailmaa.¹⁹ Historioitsija Alice Echols on huomauttanut, että 1960-luvun Yhdysvaltojen kansalaisoikeustaistelu ja koko vuosikymmen on näyttäytynyt mediassa ja muistoissa miesten nerouden ja rohkeuden paraatina, josta naiset on pidetty syrjässä.²⁰ Suomalaista 1960-lukua tarkastellut Katja-Maria Miettunen on puolestaan kuvannut, miten 60-lukulaisille radikaaleille Vanhan ylioppilastalon valtaus marraskuussa 1968 oli eräänlainen

radikalismien huipentuma, ”iloisen ja viattoman vaiheen” loppu.²¹ Heistä monet ovat myös entisiä teiniliittolaisia, kuten liiton varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja ja Teinilehden päätoimittajana työskennellyt Kai Linnilä. Samaan murrosvaiheeseen on myös tavallisesti ajoitettu Teiniliiton muutos leikkisästä ”nuorten merirosvojärjestöstä” ensin yleisvasemmistolaiseksi ja lopulta puoluekamppailun hallitsemaksi läpeensä poliittiseksi organisaatioksi.²²

Puoluepolitisoitumisen aika nousee muisteluaineistoissa koko teintradition historiakuvan kiintopisteeksi, josta käsin arvioidaan usein sekä oman että muiden sukupolvien toimintaa. Tämän vaiheen aktiiveille se oli elettyä ja koettua nuoruutta, mutta monille 1950–60-lukujen muistelijoille ”politiikan” tulo koulumaailmaan näyttäytyy selvästi kielteisenä asiana, jopa eräänlaisena teiniperinnön haaskaamisena.²³ Samalla he kokevat koululaisliikkeen radikalisoitumista ja puoluepolitisoitumista edeltäneen isänmaallisuuden ja konservatiivisen kansalaiskasvatuksen vuodet epäpoliittiseksi ajaksi. Toisin sanoen poliittisuus typistyy nimenomaan puoluepolitiikkaan. Toisaalta etenkin 60-luvun lopun radikaalin murrosvaiheen teinit suhtautuvat edeltäjiinsä vähintään yhtä kriittisesti ja tulkitsevat teinitoiminnan alkuvuosikymmeniä kiihkoisänmaallisena, kotikutoisena ja ”harmaana” aikana.²⁴

Puoluekamppailun voima ja muistaminen

Loppiaisena 1967 Teiniliiton tuolloin vuosittainen liittokokous järjestettiin Turussa. Paikallinen demarijulkaisu *Turun Päivälehti* kirjoitti, että Otso Appelqvistin johdolla aloittaneesta Teiniliiton uudesta hallituksesta tuli ”radikaalimpi kuin koskaan ennen”.²⁵ Appelqvist oli jo 26-vuotias, mutta kelpasi silti nuorten keulakuvaksi. Hänessä yhdistyivät yleisvasemmistolaiset verkostot ja vaikutusväylät niin kulttuuri- kuin yhteiskuntaelämänkin aloilla. Hän oli Ylioppilasteatterin älyköitä sekä pasifistisen Sadankomitean perustajajäsen.

Liittokokouksen tunnelma ja osanottajien aiempaa vapautuneempi olemus oli tehnyt välittömän vaikutuksen *Turun Sanomien* toimittajaan: ”Heillä on nuoruutta uhkuvat otteet, nuori puhetapa, nuoret ilmeet. Heillä on leikkimieltyä ja huumoria, ikioma huumorinsa ja tavaton innostuksensa. Mutta heillä on myös hämmästyttävästi tarmoa ja asiallisuutta.”²⁶ Kokous osuikin taitekohtaan, sillä Teinipäivien ohjelmassa oli tuolloin viimeistä kertaa jumalanpalvelus ja seppeleenlasku sankarihaudoille. Tilalle tulivat yhä voimakkaammin muutosvaatimukset ja epäkohtiin tarttuminen, kouludemo-

kratian, oppilaiden oikeusturvan ja kehitysyhteistyön kautta. ”Satapäinen nuorisoparlamentti, teinikansanedustajat, istui kolme päivää kokouksissa aamusta iltaan sylissään puoli kilo paperia”, raportoi *Suomen Kuvalehdessä* Maarit Niiniluoto, *Teinilehden* aiempi toimittaja ja *Helsingin Sanomien* entisen päätoimittajan ja kulttuuriosaston tuolloisen päällikön tytär. Hän näki Turussa ”nykyaikaisen suomalaisen teinin parhaimmillaan”.²⁷ Puheenjohtaja Appelqvist oli omistaan samaa mieltä. ”Loistavaa teineissä on heidän vitaa-lisuutensa, se into ja päättäväisyys, jolla toimitaan”, hän tiivistä myöhemmin keväällä *Seitsemäntoista*-nuortenlehdelle.²⁸

Appelqvist johti Teiniliittoa hallituksen puheenjohtajana kaksi vuotta. Tuohon aikaan sijoittui vasemmistoradikaalin nuorisoliikkeen ylirajainen, vuoteen 1968 tiivistynyt murros. Puoluejärjestäytyminen koitti kuitenkin vasta seuraavassa vaiheessa. Appelqvistin ja häntä selvästi nuoremman, vain 19-vuotiaana Teiniliiton ensimmäiseksi kouluasiainsihteeriksi palkatun Yrjö Engeströmin päähuomio kohdistui vielä nimenomaan koulun uudistamiseen, sen autoritaariseksi koetun ilmapiirin ja vanhoillisen tunneregiimin ravisteluun. Tuolloin suomalainen koululaisliike eteni hetken voimakkaasti vapaan kasvatuksen suuntaan ja sai inspiraationsa Britanniasta, A. S. Neillin vuonna 1921 perustamasta Summerhill-yksityiskoulusta.²⁹ Rinnalla kulki kansainvälisyysteema, joka konkretisoitui ensimmäisen taksvärkkiin eli päivätyökeräykseen Perun alkuperäiskansoille syksyllä 1967. Idea saatiin Ruotsista ja toteutus oli yhteispohjoismainen.³⁰ Vuoden 1969 puheenjohtajaksi ei kuitenkaan enää valittu kasvatusradikaalia, vaan liberaalinuori Olli J. Ojanen, jonka ehdokkuutta tukivat institutionaalisempaa kouludemokratialinjaa ajaneet nuoret sosiaalidemokraatit, johtohahmoinaan Appelqvistin varapuheenjohtajana ollut Erkki Tuomioja sekä häntä samassa tehtävässä edeltänyt Maunu Harmo.³¹

1960-luvun viimeisten vuosien rooli Teiniliiton historiakuvassa on heikompi kuin näitä seuranneen puoluevaiheen. Radikaaleina vuosina tapahtui paljon mutta moneen suuntaan. Osa hankkeista, kuten kotimainen Summerhill-kokeilukoulu, jäivät lopulta toteutumatta. Kouludemokratia ja oppilaiden oikeusturva sen sijaan vahvistuivat, ja erityisesti Jertta Roosin (myöh. Blomstedt) vuosina 1968–69 päätoimittama *Teinilehti* otti paikkansa laajasti luettuna, nuorten omaehtoista yhteiskunnallista aktiivisuutta tukevana julkaisuna. Aivan vuosikymmenen taitteessa vapaita suuntia etsivän radikalismien kuitenkin voitti monen aikalaisen sittemmin harmittelema kehitys, rajatun viiteryhmän kaipuu. Siinä 1968-liikkeen dinnöistä tehdyt johtopäätök-

set yhdistyivät Suomelle ja etenkin vasemmistolle vanhastaan ominaiseen järjestökeskeisyyteen.

Ojanen oli vielä oman tiensä kulkija, joka suunnitteli teinikuntien sisälle aloitevalmiita muutaman oppilaan soluja, "kouluun vaikuttamisen ryhmiä".³² Kun Ojanen lähti Teiniliitosta, anarkistisvivahteiset visiot saivat väistyä lopullisesti. Vuonna 1968 kumottiin myös 1930-luvulta saakka voimassa ollut opetusministeriön kielto aatteellisten asujen ja tunnusten käytöstä kouluissa, mikä mahdollisti konkreettisesti koulumaailman ja puoluepoliittisen nuorisotoiminnan lähentymisen. Oppikoululaisaktiivit näkivät jo ylioppilasmaailmasta, että puolueisiin liittyminen tarjosi uusia konkreettisia keinoja vaikuttaa. Alkuun päästyään tuo kehitys kiihtyi, ja 1960–70-lukujen taitteen yhteiskunnallinen vimma suuntautui pian puolueisiin.

Vaikka Teiniliiton historiakuvassa puoluejärjestymisen samastuu herkästi sellaisenaan uuvuttaviin, koulumaailmasta irtautuneisiin valtataisteluihin ja nuorten miesten harjoittamaan "järjestögangsterismiin", ei tällaista kehitystä ole perusteita pitää väistämättömänä eikä koululaisnuorten puolue toimintaa sellaisenaan paheksuttavana. Oli useamman tekijän seurausta, että ongelmat kärjistyivät ja lopulta romahduttivat Teiniliiton. Etsivän radikalismien hiipuminen ja puoluekamppailu oli joka tapauksessa pettymys Appelqvistille. Engeström ja monet muutkin vasemmistosuuntautuneista nuoremmista teiniliittotovereista löysivät SKP:n vähemmistösiiven linjan eli taistolaisuuden, jossa kiehtoivat maailmankuvan selkeys, oikeamielisyyden kokemus ja vallankumoukseen valmistautuminen. "Kaikki häipyivät. Se on siis elämäni ainoa semmoinen kohta, jota voisi kutsua kriisiksi", pohtii Appelqvist. "Olen viettänyt hyvin onnellisen elämän ja hyvin menee, mutta siis silloin ei oikein mennyt."³³

Taistolaisuuden tai "luokkakantaisen" kommunismin vetovoima oli muutamien vuosien ajan niin suuri, ettei sosialistisessa koululaisliikkeessä juuri jäänyt tilaa muille suuntauksille. Samalla kokoomuslaiset eli "porvariteinit" keskittivät voimiaan toimintalinjastaan riippuen joko Teiniliiton kaatamiseen tai valtaamiseen elinkeinoelämän rahoituksella. Teiniliiton vuoden 1966 hallituksessa ollut Ilkka-Christian Björklund seurasi tätä kehitystä vuodesta 1972 alkaen jo kansanedustajana SKDL:n sosialisteissa, ja hänen jälkiarvionsa oli karu: Teiniliiton ajoivat perikatoon "yhdistyneet oikeistolaiset ja stalinistiset voimat".³⁴

Teiniliiton puoluepoliittinen vaihe huipentui vuosien 1974–75 taitteeseen. Järjestön puheenjohtajana oli tuolloin taistolaisiin kuulunut Matti Viialainen.

Hallituksen puheenjohtajat olivat tyypillisesti koulunsa jo päättäneitä yliopilaita, ja Viialainen oli tehtävään tullessaan jo 21-vuotias. Muita varsinaisia jäseniä hallituksessa oli kymmenen, suurin osa lukiolaisia ainakin vielä kautensa alussa. Samalla jokainen hallituksen jäsenistä oli jo vähintään aloitteleva nuorisopoliitikko eli valittu jonkin poliittisen nuorisojärjestön piiristä. Tuon ajan Teiniliitossa valtaa jakoivat neljä poliittista ryhmää, taistolaisten ohella sosialidemokraatit, keskustalaiset ja kokoomuslaiset, jotka olivat oppositiossa valtakunnanpolitiikkaa heijastavalla tavalla. Naisia hallituksen varsinaisissa jäsenissä oli vain kaksi.

Teiniliiton ylätason toimintakulttuuria havainnollistaa se, että suorat henkilösuhteet nuorten miespoliitikkojen – porvariteinien johtohenkilö Anders Blomin sanoin ”puolueen soturien” – välillä toimivat usein hyvin yli muuten selvien puoluerajojen. Blom ja Viialainen olivat molemmat määrätietoisia ja kunnianhimoisia ja osasivat poliittisen pelin kamppailuineen ja sopimukseineen: ”Viialainen osoittautui kaveriksi, jonka kanssa pystyi ylipäänsä tulemaan toimeen”, muistelee Blom.³⁵ ” Se liittyy varmaan arvostukseen siitä, että jos toinen osaa jotain, että se on pätevä, niin mikäpä siinä”, kertoo puolestaan Viialainen.³⁶ Heidän kaltaisilleen sisäpiiriläisille 1970-luvun teinitoiminnan kutsuminen ”ylipolitisoitumiseksi” näyttäytyikin muita herkemmin yksinkertaistamisena. Viialainen arvioi asiaa näin:

Mä en oikein sano ”yli”, vaan se kehityksen dynamiikka johti siihen. Ei sitä [puoluepolitiikkaa] sinne kukaan tuonut tai tyrkyttänyt, vaan se kamppailu itsessään vei meitä liikaa lokeroihin. Mutta korostan näiden kaikkien nuorten omia aivoja ja vastuuta, ei sitä juurikaan ohjailtu tai käsketty mistään. Kyllä me itse koimme sen maailmankatsomuksellisen prosessin kaikissa suuntauksissa, ja me olimme dialogissa toistemme kanssa.³⁷

Kaikille avaintehtäviin päätyneille miehille valtakamppailu ei toki sopinut. Esimerkiksi Teiniliiton vt. pääsihteeriksi keväällä 1974 palkattu keskustalainen Kari Kaunismaa tuskastui ”uuvuttavaan jähnykseen”. Myös varapuheenjohtajana samaan aikaan aloittanut demarinuori David ”Dave” Seligson kertoo, että ”politrukin raskas työ” oli paikallis- ja aluetasolla aiemmin toimineelle koululaisaktiiville pettymys ja ”ainaista kahnausta”. Hän luopui varapuheenjohtajuudesta jo samana syksynä, ja Kaunismaa puolestaan lähti marraskuussa helpottuneena varusmiespalvelukseen.³⁸ Lähinnä tuon vaiheen aikalaisten toisinaan käyttämä ilmaisu ”meno on kuin Teiniliitossa”

viitaakin uhmakkaiden poliitikonalkujen suhmurointiin ja ei-toivottuun järjestö- ja käyttäytymiskulttuuriin.³⁹

Paikallistason teiniaktiiveille puoluekamppailut olivat usein vieraannuttavia, mikä sai Teiniliiton järjestönä tuntumaan yhä etäisemmältä ja hävitti monelta syyn liittyä oman koulunsa teinikuntaan ja sitä kautta keskusjärjestöön. ”Se oli aivan hirveää”, kertoo eräs maaliskuun 1975 Mikkelin liittokokoukseen osallistunut, tuolloin vasemmistolaiseksi itsensä määritellyt naismuistelija. ”Taisteltiin vallasta, puheenvuorot kestivät iäisyyden.” Häntä Teiniliiton romahdus ei harmittanut, sillä ”[p]olitiikka, jota kundit tekivät oli ahdistaava”.⁴⁰ Teinitoiminnan viimeiset, 1970–80-lukujen vaihteen vuodet nähnyt miespuolinen muistelija puolestaan kuvailee vierauden tunnetta, jota liittokokousten ”miniatyyrikansanedustajat Cavalet-salkkuineen” aiheuttivat.⁴¹

Puoluepoliittisen kauden teiniliittolaisuus ei silti ollut pelkkää valtataistelua. 1970-luvun teinitoiminnan historiakuva on kaivannut lisää moniäänisyyttä ja toiminnan eri tasojen huomioimista. Puolue toiminta ja ryhmäytyminen jäykistivät herkästi rakenteita ja edistivät nuoruuden ehdottomuuden kautta jakoa meihin ja muihin, mutta samalla rinnalle tuli uutta oman viiteryhmän sisäistä yhteisöllisyyttä ja motivaatiota. Etenkin paikallistasolla toimintatarmo suuntautui edelleen koulumaailman kehittämiseen ja kansainväliseen solidaarisuuteen. Tätä valaisevat erityisesti vasemmistolaisten naisaktiivien kokemukset ja muistot, jotka ovat perinteisesti jääneet Teiniliiton historiakuvasa keskustason kamppailujen varjoon.

Napakat naiset miehisissä rakenteissa

Teiniliiton alkuvuosien valokuvissa tyypillinen teinijohtaja oli nuori mies sotilasunivormussaan. Kolmen vuosikymmenen kuluessa univormut ehtivät vaihtua pukuihin, puvut rentoihin villapaitoihin – ja taas monilla uudelleen pukuihin. 1970-luvun alun kokouskuvissa puhujanpöntössä ja salin edustalla näkyy edelleen lähinnä vakavaimmeisiä miehiä asiakirjasalkkuineen.

Vaikka eturivin kuvasto on miehistä, Teiniliiton koko pitkässä historiassa tyttö- ja poikaoppilaat ovat olleet lähtökohtaisesti tasavertaisia liiton jäseniä ja toimijoita. Toisin kuin monissa muissa 1900-luvun alkupuolen yleisissä nuorten harrastusjärjestöissä, kuten partiossa, suojeluskunnissa tai pikkulotissa, teinikunnat ja Teiniliitto olivat avoinna sekä tytöille että pojille. Vain erillisissä poika- ja tyttölyseoissa toimi sukupuolittuneita teinikuntia,

mutta niidenkin välillä oli aktiivista yhteistyötä. Teiniliiton hallitukset koostuivat sekä nuorista miehistä että naisista, mutta puheenjohtajaksi valittiin useimmiten mies.

Ensimmäisen naispuheenjohtajansa Teiniliitto sai vuonna 1952, kun tehtävään valittiin 25-vuotias Aira Heimola (myöh. Forsman). Hän oli ollut ahkera teiniaktiivi Helsingin tyttönorssissa, mikä oli opettanut yhteisössä toimimista ja vastuun ottamista. Kaikkea oli tehtävä, sillä tyttökoulussa ”ei voitu jättää mitään poikien työksi”. Heimola on kuvaillut itseään puuhakkaaksi tytöksi, ja puuhakkuuden ansiosta hän näki päässeensä mukaan ensin Teiniliiton hallitukseen, sitten varapuheenjohtajaksi ja lopulta puheenjohtajaksi. Heimola ei kokenut sukupuolellaan olleen mitään merkitystä valinnassa – tulihan hän valituksi myös miesten äänillä. Vierestä seuranneet kuitenkin havaitsivat, kuinka Heimola sai puurtaa ajoittain enemmän kuin miestoverinsa. Järjestön pitkäaikaisin taloudenhoitaja, teinejä huomattavasti iäkkäämpi Mailis Sampo (s. 1917) on muistellut, kuinka Heimola ja miespuoleinen kollega tekivät lähtöä kesäkurssille. Vain salkkuaan pidellyt mieskollega oli tokaisut kurssimateriaaleja raahanneelle Heimolalle, että tämän pitäisi ottaa ”vain sen verran tavaraa, kun jaksaa kantaa”.⁴² Seuraavaa – ja myös viimeiseksi jäänyttä – naispuheenjohtajaa jouduttiin odottamaan lähes kaksi vuosikymmentä.

Teinikunnissa tilanne oli samankaltainen: teoriassa kuka tahansa saattoi tulla valituksi teinikunnan puheenjohtajaksi. Mutta kuten Turun Suomalaisesta Yhteiskoulusta ylioppilaaksi vuonna 1964 kirjoittanut Anja Niiniranta kertoo, ei se kuvannut todellista tilannetta. Niiniranta kuvailee itseään tunnolliseksi ja ujoksi työläisperheen kasvatiksi, jolle itsensä ja mielipiteidensä esiin tuominen oli hankalaa, ja yhteiskoulussa oli helppo ottaa seuraajan rooli. Tekijäksi hän pääsi teinikuntatoiminnan kautta, kun hän innostui ystävänsä kanssa ilmoittautumaan vapaaehtoiseksi koulun konventtiin. Siellä hän tutustui paremmin silloiseen teinikunnan emäntään. Puheenjohtajan paikasta hän ei itse osannut unelmoidakaan: oli itsestään selvää, että hänestä on korkeintaan sihteeri tai emännäksi.⁴³ Saman ilmiön tunnistaa Niinirannan ikätoveri, Munkkiniemen yhteiskoulun teiniaktiivi Jaakko Kyläsalo. ”Munkassa” tyttöjä ei näkynyt teinikunnan johdossa, mikä Kyläsalon mukaan oli ”yhteisön tahto”. ”Työt eivät luottaneet siihen, että heidän keskuudestaan joku voisi olla vaikka puheenjohtaja.”⁴⁴

Kysymys sukupuolirooleista ja mahdollisista teinitoiminnan hierarkioista kuului haastattelujemme kysymysrunkoon sekä *Minun Teiniliittoni* -kirjoituskutsun saatekysymyksiin. Muistelijoiden tapa käsitellä sukupuoliin liitty-

viä asioita vaihteli, mutta suurimmassa osassa haastatteluja nuorten naisten ja miesten tehtäviä ja asemia teinitoiminnassa kommentoitiin ainakin jonkin verran. Keruuvastauksissa kirjoittajat puolestaan päättivät itsenäisesti, mainitsivatko he sukupuolirooleja lainkaan ja mistä näkökulmasta he teemaa mahdollisesti käsittelivät. Muutamat muistelijat nostivat teeman myös haastatteluissa esiin omatoimisesti ja toiset sivuuttivat sen kokonaan. Muutamissa haastatteluissa, joissa keskityttiin tavallista tarkemmin rajattuihin teemoihin, sukupuoliin liittyviä kysymyksiä ei käsitelty lainkaan.

Varsinkin 1950- ja 1960-lukujen teinitoimintaa muistelevat haastateltavat ovat yksimielisiä siitä, että teinitoiminnassa vallitsi pitkään eräänlainen äänenlausumaton jaottelu: pojat valittiin luontevasti puheenjohtajiksi ja rahastonhoitajiksi, kun tytöille sopi paremmin sihteerin, teinikunnan emännän tai muun "puuhakkaan naisen" rooli. Kyseessä oli niin kutsuttu sukupuoli-sopimus, jolla tarkoitetaan yhteiskunnassa vallitsevia yleisesti jaettuina normeja, kulttuurisia koodeja ja konkreettisia käsityksiä, joiden mukaan miehet ja naiset toimivat.⁴⁵ Monet muistelijat kuitenkin osoittavat, että tyttöjen oli mahdollista haastaa vakiintunutta mallia ottamalla paikkansa kyselemättä ja olemalla poikkeuksellisen napakka ja sosiaalisesti taitava. Esimerkiksi Karjalan yhteiskoulua käynyt Riitta Paavolainen korostaa olleensa teinikuntansa ensimmäinen tyttöpuheenjohtaja "naismuistiin".⁴⁶

Jonkinlaiseen sukupuolten tasavertaisuuteen kuitenkin Teiniliitossakin pyrittiin, sillä jokakesäisille valtakunnallisille teinijohtajakursseille valittiin aina yhtäläinen määrä tyttöjä ja poikia, yleensä tulevat puheenjohtajat ja sihteerit, muistelee liiton pääsihteerinä 1960-luvun alussa työskennellyt Irja Eskola (os. Karjalainen). Sukupuolten tasa-arvoinen kohtelu oli hänen kokemuksessaan itsestään selvää, ja Eskola muistaa myös omassa koulussaan teinitoiminnan olleen "ihan yhtä aktiivista molemmilta puolilta". Hänen ja monen muun haastateltavan mukaan oli vain sattumaa, että kerran vuodessa Teiniliiton johtajaksi valittiin aina nuori mies.⁴⁷

Perinteisissä tyttö- ja poikalyseoissa asetelma oli jo lähtökohdiltaan toisenlainen. Tyttöjen koulunkäynti oli ollut yleisempää jo 1930-luvulta lähtien, mutta sukupuolten erottelu leimasi koko oppikoulujärjestelmää. Tyttökoulujen keskikoulu kesti vuoden pidempään kuin poika- ja yhteiskouluissa ja niiden oppisisällöt ohjasivat tyttöjä enemmän kohti kädentaitoja. Myös yhteiskouluissa tyttöjä ohjattiin poikia useammin käytännöllisiin aineisiin ja kielilinjalle. Tyttölyseot olivat myös tunnettuja tiukemmasta kurista ja nuhteesta.⁴⁸ Teinikuntatoiminta oli nuorille keino venyttää sukupuolten väliselle

Kuva 2. Iisalmen tyttölyseon teinikunnan hallitus kokoontunut ryhmäkuvaan keväällä 1967. Tyttökouluissa teinikuntatoiminta kerrytti aktiiveille monenlaisia taitoja. Keskelä valkoisissa kauluksissa teinikunnan puheenjohtaja, sittemmin toimittajaksi päätynyt Leena "Patiska" Pakkanen. Hannele Plettnerin yksityiskokoelma.

kanssakäynnille asetettuja tiukkoja rajoja. Teinijuhlia eli "konvia" järjestettiin yhdessä, ja yhteistyötä tehtiin muussakin toiminnassa. "He [lyseolaiset] toivat perinteistä poikaenergiaa mukaan, mikä kasvatti meissä tyttöteineissä tulevia feminismiarvoja", kertoo Riihimäen tyttölyseota käynyt Maili Mustonen.⁴⁹

Teiniaktiivien muistoissa tyttökoulut näyttäytyvät vanhoillisina mutta samaan aikaan nuorten naisten toiminnan kenttää laajentavina kasvuym-päristöinä. Keskimääräistä tiukemmasta moraali- ja siveyskuristaan huolimatta ne tarjosivat tytöille tilaa ja vapautta toimia eri tavoin kuin yhteiskouluissa, joissa kaikista tehtävistä kilpailtiin poikien kanssa. Kuten Heimolan ja Niinirannan muistot paljastavat, yhteiskoulujen dynamiikka ohjasi helposti tyttöjä ja poikia erilaisiin tehtäviin. Tyttökouluissa tytöt saivat pyörittää teinikuntia keskenään ja kartuttaa samalla taitojen lisäksi rohkeutta ja itsevarmuutta.⁵⁰ Vaikuttaa myös siltä, että tyttökoulujen tiukempi kuri yllytti tyttöjä kapinoimaan avoimemmin autoritääriseksi koettuja rakenteita ja opetusmenetelmiä vastaan.⁵¹

Sallivamman ja kannustavamman tyttökoulun kasvatti oli Teiniliiton pääsihteeriksi suomenruotsalaisesta sisarjärjestöstä vuonna 1968 siirtynyt Marianne "Manne" Laxén. Yksinhuoltajaäidin, itsenäisten sukulaisten, naisrehtorin ja kesätyöpaikan naisjohtajan ansiosta Laxén oli kasvanut vahvojen naisten vaikutuspiirissä. Kesätyössään lähettinä hän kertoi toimittavansa kirjettä "Rouva Johtajalle", johon aulavirkailija vastasi tietävänsä missä johtaja oli, mutta ei rouvan olinpaikkaa. "Että näin mä luulin vaan että maailma on naisten käsissä." Ehkä sieltä tulee hänen itsevarmuutensa ja tarve toimia: "kipinää oli, ja kipinää on vieläkin".⁵² Laxén kiersi ahkerasti eri puolella Suomea Teiniliiton asioilla, ja monet muistavat hänet vaikuttavana persoonana. "Se Laxénin esitys oli semmoinen, että tää on mun tieni!" kertoo Kajaanin (poika)lyseota käynyt Panu Pulma.⁵³

Miesten ja naisten rooleista ja sukupuoliin kohdistuneista odotuksista neuvoteltiin uudelleen 1960-luvun Suomessa monilla julkisilla areenoilla, ja siihen ottivat osaa teinitkin. "Yksilön tarkastelu ihmisenä, ei miehenä tai naisena", vaati entinen teini ja sukupuoliin tasa-arvoa ajaneen Yhdistys 9:n perustajiin kuulunut Kati Peltola *Teinilehden* etusivulla syksyllä 1965.⁵⁴ Vuosikymmenen kuluessa selkeät sukupuoliroolit alkoivat hapertua myös yhteiskouluissa, ja nuoret naiset ottivat entistä enemmän tilaa itselleen. Enää naispuheenjohtaja ei ollut sielläkään harvinaisuus, ja monissa kouluissa tytöt ottivat ohjat käsiinsä. "Minun mielestä me tytöt siinä se kuri pidettiin, ja pyöritettiin kaikki. Ja ne pojat oli siinä niin kun koristeellisia", Päivi Uljas (os.

Saarinen) muistelee järvenpääläisten teinien toimintaa.⁵⁵ Järvenpää oli yksi Kimmo Rentolan tutkimuksissaan tunnistaman ”ratavarren ryhmän” eli tulevan taistolaisen koululaisliikkeen ytimen kotiseutuja, ja Uljas kuului tähän samaan kaveriporukkaan.⁵⁶

Teinityttöihin vetosivat erityisesti kulttuuriharrastukset, kuten teiniteatteri ja oman lehden toimittaminen. Kulttuuritoiminta tarjosi tytöille tilaa toimia sekä mahdollisuuksia hankkia tärkeitä verkostoja. *Teinilehden* sanavalmiina päätoimittajana tunnettu Jertta Roos, kynällä leikitellyt toimittaja ja teatteriaktiivi Tarleena Sammalkorpi sekä niin ikään teiniteatteripiireistä ponnistanut, Teiniliiton vuoden 1970 puheenjohtajaksi valittu Rauna-Riitta Lahtela näyttivät esimerkkiä. Tytöt alkoivat olla enemmistössä myös kurssi-toiminnassa.⁵⁷ Sen lisäksi, että 1960-luvun lopulla koululaisliikkeen kattojärjestötasolla oli useita näkyviä naisroolimalleja, Teiniliiton toimistoa oli pyöritetty naisvoimin jo perustamisajoista lähtien. Järjestön useat pääsihteerit sekä pitkäaikaisin taloudenhoitaja olivat naisia, ja myös hallitukseen valittiin sekä miehiä että naisia. Vuosi 1968 oli käänne Teiniliitossa siinäkin mielessä, että sen jälkeen naisten määrä hallituksissa väheni yhteen tai kahteen.

Rauna-Riitta Lahtela jäi viimeiseksi naispuheenjohtajaksi Teiniliitossa, ja muutamat miespuoliset johtohahmot ovat myöhemmin kertoneet suhtautuneensa häneen pitkälti keulakuvana. ”Kenties oli yksi niistä ideoinneista, että valitaan nyt Rauna-Riitta puheenjohtajaksi, koska hän on lojaali, sujuva esiintyjä”, muistelee demarinuorten koululaispoliitikko ja Teiniliiton vuoden 1970 järjestösihteeri Jorma ”Joppe” Westlund. Lisäksi Lahtelalta löytyi sopiva keskustalainen tausta perheensä miehistä: isä Olavi Lahtela oli peruskoulua tukenut kansanedustaja, ja veli Markku Lahtela Teiniliittoakin 1960-luvun puolivälissä lähellä ollut kirjailija.⁵⁸ Lahtelan merkitys tytöille oli kuitenkin suuri: samastuttava nuori nainen mekossa ja sievissä valkoisissa kauluksissa saattoi olla myös puheenjohtaja.⁵⁹

Lahtelan jälkeen korkeimmalle ylsi Satu Hassi, joka toimi vuoden 1971 hallituksen varapuheenjohtajana. Sanavalmis ja kyvykäs Hassi tunnettiin tehokkaana maakuntalähettiläänä ja kouluttajana, mutta avainasemistaan huolimatta hän ei mieltänyt itseään varsinaiseksi johtohahmoksi. ”Meikäläisten gurut olivat kaikki miehiä.” Hän muistaa jääneensä mieskollegoidensa varjoon ja saaneen osakseen vähättelyä ja jopa ilkeämielistä vitsailua. ”Eri-tyyssyntini oli ehkä rikkominen sukupuolelleni säädettyjä kirjoittamattomia lakeja vastaan”, hän on jälkikäteen arvioinut.⁶⁰ Taistolaisen liikkeen jälkeen feminismistä vapautta ja toiminnan iloa löytänyt Hassi havahtui tähän kaik-

Kuva 3. 1970-luvulla Teiniliiton kokouksissa puheita pitivät lähinnä miehet, mutta yleisössä oli runsaasti aktiivisia nuoria naisia. Kuvassa kaksi Mikkelin liittokokouksen osallistujaa harteillaan vasemmistolaiseen nuorisomuotiin kuuluneet venäläiset kukkahuivit. Kuvaaja: Mauri Kymäläinen.

keen myöhemmin, kuten muutkin hänen aikalaisensa. Vaikka debatti sukupuolirooleista kävi vilkkaana, tasa-arvokeskustelu ei ulottunut omaan elämänpiiriin, taistolaisuuden tai Teiniliitonkaan sisälle.

Lyhyen naisvaltaisen kauden jälkeen niin liiton puheenjohtajat kuin varapuheenjohtajatkin olivat nuoria miehiä, kuten useimmat pääsihteeritkin ja *Teinilehden* toimittajat. Teiniliiton 1970-luvun vahvimmaksiksi naisvaikuttajaksi on usein mainittu vuosien 1970 ja 1972–74 aikana pääsihteerinä toiminut taistolainen Eeva-Liisa ”Eevis” Wallenius (myöh. Lehto). Sekä mies- että naismuistelijat kuvaavat häntä päteväenä ja vaikuttavana pääsihteerinä, vaikkei hän mikään palopuheita pitänyt karismaattinen poliittinen johtaja ollutkaan.⁶¹ Muita aktiivisia nuoria naisia olivat esimerkiksi ulkoasiainsihteerinä toiminut keskustan Mari Kiukas sekä taistolaisten Mervi Viteli ja Riitta Ahmavaara vuosien 1973–74 hallituksista.⁶² 1970-luvun alun Teiniliiton hallituksiin päässeet naiset löytyivät nimenomaan nuorten taistolaisten riveistä, joka oli ajalle poikkeuksellisen tyttö- ja naisvaltainen liike.⁶³

Selvästä liittotason sukupuolivinoumasta huolimatta Teiniliiton ytimen toimijat muistelevat teinitoimintaa ympäristönä, jossa sukupuolella ei ollut merkitystä. Vuoden 1969 puheenjohtaja Olli J. Ojanen käyttää sanaa ”sukupuolineutraali” muistelleessaan omaa puheenjohtajuuttaan. ”Että hommia hoidettiin sen mukaan, mikä vakanssi oli taikka mikä tehtävä oli ja näin päin.”⁶⁴ Ojasen edeltäjä, demokraattiseksi kuvailtu Otso Appelqvist on samaa mieltä: ”Että kunhan vaan se on hyvä tyyppi tai kiinnostaa esittää hyviä juttuja tai haluaa olla mukana.” Vanhoja teiniajan dokumentteja katsottuaan Appelqvist kuitenkin tunnistaa – oman arvionsa mukaan olosuhteiden ja sattuman vuoksi – kuinka suurimmaksi osaksi töitä tehtiin muiden miesten kanssa: Teiniliiton kouluasiainsihteerin ja keskeinen ideologi Yrjö Engeström ”nyt sattui olemaan poika”.⁶⁵ 1970-luvun miestoimijat sen sijaan pohtivat sukupuolittuneita asemia ja käytäntöjä avoimemmin, todennäköisesti siksi että puoluepoliittinen kamppailu oli selvemmin nuorten miesten alaa.

Osa muistelijoina selittää ajan miesjohtoisuutta sillä, etteivät poliittiset taistelut yksinkertaisesti kiinnostaneet nuoria naisia. Tekemistä ja tilaa toimia löytyi muualta. ”Mulle riitti se mitä mä tein. Mullahan oli paljon mielenkiintoisia tehtäviä”, pohtii myös Yhdistys 9:ään nuorison edustajana päätyneyt, Järvenpään yhteiskoulussa opiskellut Marjut Helminen (os. Kaarela).⁶⁶ Samansuuntaisesti ajattelivat monet teinitytöt, joiden tarmo kohdistui taksivärkkikeräysten järjestämiseen, kesäkurssien organisointiin ja koulujen sisäisiin asioihin. Pienetkin kampanjat ja teot tuntuivat konkreettisilta ja voimistavilta. ”Kun kiinnittelin Teiniliiton julisteita koulun seinille ja kun historian opettaja halusi kuulla oppilaiden mielipidettä ajankohtaisiin uutisaiheisiin, tuntui että jokin voisi muuttuakin”, muistelee eräs 1970-luvun nuori nainen.⁶⁷

Vaikka naisilla oli näkyvä rooli Teiniliiton toimistolla ja paikallisessa toiminnassa, poliittisten kamppailujen kiihtyminen ja avainpaikkojen tärkeyden korostuminen johti liiton johdon miehistymiseen entisestään. Ja vaikka puolueiden sotureiden rinnalta tai takaa löytyi myös nuoria naisia, he hautautuvat muiden teemojen alle eivätkä tunnu sopivan ajan poliittisten taisteluiden kentälle ja kuvastoon. Toimeliaat ja monessa mukana olleet tytöt olivat näkyvästi esillä niin aikalaislehtien palstoilla kuin radiossa ja televisiossakin, mutta myöhemmin julkisuudessa kiinnostus on kohdistunut enemmän päätöksiä tehneisiin ja puheita johtaneisiin miehiin. Asetelmaa korostaa se, että monet Teiniliittoa muistelevat miehet puhuvat lähinnä muista miehistä, joiden kanssa eniten tekivät töitä tai kamppailivat.⁶⁸

Historiantutkija Daniel James on huomannut, etteivät yhteisöä vahvistavat kertomukset useinkaan jätä tilaa sukupuolittuneille muistoille vaan sysäävät naiset helposti marginaaliin tai stereotyyppisiin rooleihin.⁶⁹ Siksi radikaaliin koululaisliikkeeseen kuuluneiden naismuistelijoiden voi olla vaikea nähdä sukupuolella olleen vaikutusta toimintaansa Teiniliitossa. Monet muistelijat sukupuolestaan riippumatta toki tiedostavat luottamustehtävien miesvoittoisuuden sinänsä. Sukupuolirooleja ja mahdollisia epätasa-arvoisia käytänteitä pohtivat kuitenkin enimmäkseen vasta myöhemmin feministisesti orientoituneet teiniaktiivit, kuten edellä mainitut Satu Hassi tai Maili Mustonen. Heille feminismi on tarjonnut käsitteitä ja näkökulmia myös nuoruuden toiminnan myöhempään arviointiin.⁷⁰ Jotkin haastateltavat ovat sen sijaan kohotelleet kulumiaan ja joko huvittuneet, yllättyneet tai närkästyneet, kun olemme kysyneet heiltä koululaisliikkeen sukupuoliasetelmista. Heidän vastauksissaan toistuu vetoaminen tyttöjen suureen määrään teinitoiminnassa: monet luettelevat vaikuttavia ja napakoita nuoria naisia, ja erityisesti taistolaisiin kuuluneet muistelijat korostavat nostaneensa tietoisesti nuoria naisia johtavillekin paikoille.

Napakan naisen retoriikka ja ajatus teinitoiminnan sukupuolineutraaliudesta muistuttaa toimittajantyön sukupuolittuneisuutta tutkineen mediahistorioitsija Heidi Kurvisen havaitsemia retorisia keinoja, joita hän nimittää vahvan naisen perinnöksi ja mielikuvien tasa-arvoksi.⁷¹ Ne osaltaan rakentavat ja uusintavat muistikuvaa Teiniliitosta tasa-arvoisena ja sukupuolineutraalina toimintaympäristöä. Kun sukupuolten toiminnan välisiä eroja ei huomata, on myös sukupuolten välisiä hierarkioita vaikea nähdä. Lisäksi teinitoimijoiden keskuudessa vallinnut toverillinen ja yhteisöllinen ilmapiiri vahvistaa entisten teinitoimijoiden kokemusta tasa-arvoisesta toiminnasta.

Kuten vinoutunut sukupuoliasetelma Teiniliiton johtotasolla osoittaa, järjestön menettelytavoissa vallitsi miesten johtoasemaa tukevia käytäntöjä ja rakenteita. Samalla on tärkeää tunnistaa ja tiedostaa, että Teiniliitto oli tästä huolimatta monelle tytölle se toimintaympäristö, joka aikanaan mahdollisti yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja antoi eväitä myös myöhempään elämään. ”Se antoi mulle sellaiset työkalut, joilla toimia”, tiivistää pitkään ammattiliitossa työskennellyt historiantutkija, tietokirjailija ja entinen teiniaktiivi Päivi Uljas.⁷²

Kärjistyksistä refleктоivaan moniäänisyyteen

Historiakuvan syntyprosessi on kollektiivinen ja siten hallitsematon, mutta sen rakentajien toiminnassa ja muistelussa on aina taustalla erilaisia motiiveja ja konteksteja. Menneen ajan todellisuuden sijaan voidaan tavoittaa menneisyyden representaatioita ja arvioida sitä, mitä uskotaan ja koetaan tapahtuneen. Näin historiakuva muodostuu vuorovaikutuksessa nykyisyyden ja muistellun hetken kanssa sekä tapahtumien, kokemusten ja tunteiden välittämänä. Monikkomuotoisesti voidaan puhua rinnakkaisista historiakuvista, jotka heijastavat teinitoimintaan eri tavoin osallistuneiden yksilöiden tai ryhmien, kuten naistoimijoiden tai taistolaisaktiivien kokemuksia ja tulkintoja. Tällaisten historiakuvien voidaan nähdä monipuolistavan ja paikoin myös haastavan kollektiiviseksi miellettyä narratiivia.

Neuvostoliiton romahdusta seuranneina vuosina 1970-luvun, idänsuhteiden ja suomettumisen tarkasteluun ja näistä ilmiöistä käytyyn keskusteluun tuli uutta tilaa ja tarvetta sekä uudenlaisia ääniä. Juuri 1960–1970-luvuilla politiikan piiriin nuorina nousseet henkilöt ovat myös edelleen aktiivisia yhteiskunnallisia keskustelijoita. Nämä ilmiöt ovat korostaneet Teiniliiton historiakuvan painottumista 1970-luvun puoluekampppailuun ja etenkin taistolaisten toimintaan, mikä on samalla korostanut teinitoiminnan raskaina pidettyjä piirteitä ja liittänyt ”politiikkaan” negatiivisen sävyn. Näin lähes yhtä vimmainen 1960-luvun loppuvuosien yleispoliittinen mutta puolueista riippumaton teinitoiminta, kuten globaaliin eriarvoisuuteen liittyvät kampanjat sekä kysymys kouludemokratiasta ja koulumaailman liberalisoinnista, jää muistelussa usein poliittisen ja politiikan määrittelyn ulkopuolelle.

Toisaalta jo 1960–70-lukujen taitteessa osa vanhemman, yleisesti ”epäpoliittisena” pidetyn ajan teineistä oli katsonut paheksuen heitä seuranneiden nuorten radikalismia. Uudet sukupolvet ravistelevat aina vanhaa, sillä nuorten ”ikuisena tehtävänä on pölyn pyyhkiminen”, kuten esseisti Matti Kurjen-
saari kirjoitti vuoden 1969 tunnelmissa, itse jo yli 60-vuotiaana.⁷³

1970-luvusta ja sen historiakuvasta puhutaan ja kiistellään toki edelleen.⁷⁴ Samalla ajan kuluminen on edistänyt sitä, että monet osalliset kokevat uudenlaista tarvetta muistella ja reflektoida mennyttä. Entisten teiniliittolaisten muistot noin puolen vuosisadan taakse ulottuvista tapahtumista, motiiveista ja tunteista korostavat monia yksityiskohtia ja häivyttävät toisia, mutta etäisyys voi myös auttaa näkemään uutta: syitä ja seurauksia, omia valintoja, nuoruuden merkitystä – ja sen, mikä olisi voinut olla toisin.

Teiniliiton romahduksen jälkeisinä vuosina koululaispolitiikka koki jyrkän inflaation, ja 1980–90-lukujen nuorisoaktivismiin näkökulmasta puolueisiin järjestäytynyt teiniliittolaisuus vaikutti vanhanaikaiselta ja vieraalta. Pinnalle nousivat sen sijaan suoran toiminnan eri muodot. Myös elämässään eteenpäin menneille entisille teiniaktiiveille järjestövuodet olivat taakse jäänyttä aikaa. Vaikka Teiniliitto oli monille merkittävä yhteiskunnallisen identiteetin rakennuspalikka, kiihkeimpiin kamppailuihin liitetään myös epämieluisia muistoja ja tapahtumia.

Teiniliittolaisuus onkin toisinaan nähty leimaavana, ja järjestön puoluekamppailuun typistynvä historiakuva näkyy julkisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa usein varoittavana esimerkkinä. Melko laajasti ajatellaan myös, että juuri puoluekamppailu ja ”politiikan ylikuumeneminen” johtivat Teiniliiton lakkauttamiseen. Se oli toki yksi tekijä ja suoraan vuoden 1975 taloudellistoiminnallisen romahduksen taustalla, mutta samalla on epätodennäköistä, että Teiniliitto olisi muutenkaan selvinnyt 1970-luvun kuluessa edenneestä peruskoulu-uudistuksesta entisellään, yli 100 000 jäsenen erittäin aktiivisena järjestönä. Kun peruskoulu lakkautti rinnakkaiskoulujärjestelmän ja kouludemokratiakamppailukin hiipui, Teiniliitolta katosi laajasti mobilisoiva agenda. Eliitin kouluun luotu järjestö olisi todennäköisesti kutistunut ja kokenut muodonmuutoksen joksikin samankaltaiseksi kuin nykyinen, vuonna 1985 perustettu Suomen Lukiolaisten Liitto. Jos tällainen kehitys olisi ollut mahdollinen, on selvää, että Teiniliiton historiakuvakin olisi aivan erilainen.

Entisten teiniaktiivien kanssa tuotetun muistitietoaineiston kokonaisuus osoittaa, että teiniliittolaisten kokemus ja käsitys järjestöstään on paljon monipuolisempi kuin julkisuutta herkimmin saavat ja toisinaan kontekstinsa kadottavat kärjistyksen. Historiakuvien sukupolvisidonnaisuus on kuitenkin läsnä yhtä lailla yksityisemmässä kuin julkisemmässäkin muistelussa. Eri aikoina toiminnassa mukana olleet muistavat Teiniliiton eri tavoin, ja myös aikalaisten keskuudessa on erilaisia näkemyksiä tapahtumista. Kuitenkin lähes kaikki ikäluokkaan katsomatta tunnistavat teinitoiminnan kauaskantoiset, voittopuolisesti positiiviset merkitykset. Nykypäivästä käsin nuoruuden ehdottomuuttakin muistellaan yleensä ymmärtäen, ja vanhat riitapukarit tervehtivät jo toisiaan jaettuina kokemuksina korostaen: olimme siellä yhdessä.

*FT **Essi Jouhki** työskentelee historian tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistossa. Hänen tutkimuksensa liittyvät suomalaiseen lapsuuden ja nuoruuden historiaan, kasvatuksen ja koulutuksen historiaan sekä muistitietohistoriaan.*

*FM **Liisa Lulu** työskentelee väitöskirjatutkijana Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa. Hän on kiinnostunut muistitiedosta ja elämäkerrallisista aineistoista historian tutkimuksessa, yksilöistä yhteiskunnallisissa liikkeissä sekä sukupuolihistoriasta.*

*Dosentti **Ville Soimetsä** työskentelee yliopisto-opettajana Turun yliopiston poliittisen historian oppiaineessa. Hän on tutkimustyössään erikoistunut aatteisiin ja mentaliteetteihin sekä politiikan ja kulttuurin rajapintoihin.*

Viitteet

- 1 Kesäkuusta 1939 huhtikuuhun 1941 järjestön nimenä oli Suomen Oppikoulujen Toverikuntien Liitto ja tämän jälkeen lokakuuhun 1943 saakka Suomen Oppikoulujen Toverikuntaliitto.
- 2 Erityisesti Jouhki & Lulu 2018; Jouhki 2020; Jouhki 2021; Soimetsä ym. 2023.
- 3 Miettunen 2009, 269.
- 4 Tuominen 1991, 258; Jouhki 2020, 38–43.
- 5 Soimetsä ym. 2023, 40.
- 6 *Teiniliitto, vimma ja rakkaus* -tutkimushanketta (2020–2024) on rahoittanut Koneen Säätiö. *Minun Teiniliittoni* -kirjoituskeruu toteutettiin keväällä 2021. Lisäksi hankkeen aikana järjestettiin kaksi useamman osallistujan vuorovaikutteista muistelutyöpajaa, joiden aineistoon ei kuitenkaan ole viitattu tässä artikkelissa.
- 7 Näistä merkittävimpanä Irja Eskolan (os. Karjalainen) vuonna 2005 tekemät Teiniliiton varhaisten vuosikymmenten teinitoimijoiden haastattelujen muistiinpanot. Tarkemmin hankkeen aineistokokonaisuudesta ks. Soimetsä ym. 2023, 33–39.
- 8 Abrams 2010, 49–50; Koivunen 2020, 26–28; Kivimäki & Toivo 2022, 60–62.
- 9 Teräs & Koivunen 2017; Jouhki 2020, 61.
- 10 Vrt. Abrams 2010, 78–79; Vehkalahti & Jouhki 2022, 377, 380.
- 11 Ks. Passerini 1989; Abrams 2010; Savolainen & Taavetti 2022; Vehkalahti & Jouhki 2022.
- 12 Blåfield, Antti & Vuoristo, Pekka. ”Näin tapettiin Suomen Teiniliitto osa 1: Muutoksen vuodet 1963–1971.” *Suomen Kuvalehti*, 1/1983; Blåfield, Antti & Vuoristo, Pekka. ”Näin tapettiin Suomen Teiniliitto osa 2: Romahduksen vuodet 1972–1975.” *Suomen Kuvalehti*, 2/1983.
- 13 Haavikko, Anna-Liisa. *Muisti. Teiniliiton loppu*. YLE, 2010. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/11/16/muisti-teiniliiton-loppu>.
- 14 Soimetsä ym. 2023, 369–400.

- 15 Tuominen 1991; Kärenlampi 2000; Ahonen 2000; Rentola 1990; 2003; 2012; Jouhki & Lalu 2018; Jouhki 2020; 2021; Roselius 2021.
- 16 Kiuasmaa 1983; Koski 2003; Laine 2005; Kaarninen 2011.
- 17 Pernaa 2021, 153–175; Holmila 2023, 178.
- 18 Esim. jo mainitut poliitikot ja yhteiskunnalliset vaikuttajat Erkki Tuomioja, Erkki Liikanen, Ben Zyskowitz, Timo Laaninen ja Anders Blom.
- 19 Miettunen 2009; Janovicek 2013, 186–187.
- 20 Echols 2003, 90.
- 21 Miettunen 2009, 157–159.
- 22 "Nuorison iloinen merirosvojärjestö", kirjoitti Teiniliiton puheenjohtaja Otso Appelqvist keväällä 1968. Ks. "Keisarillisen koulun uudet vaatteet", *Ylioppilaslehti* 12/1968; Soimetsä ym. 2023, 28, 189.
- 23 Jouhki 2020, 315–319.
- 24 Jouhki 2020, 38, 114; Soimetsä ym. 2023, 113.
- 25 *Turun Päivälehti* 6.1.1967.
- 26 *Turun Sanomat* 3.1.1967.
- 27 Niiniluoto, Maarit. "Teinit eivät halua olla enää tuppisuita." *Suomen Kuvalehti* 2/1967.
- 28 *Seitsemäntoista* 1.4.1967.
- 29 Soimetsä ym. 2023, 163, 181.
- 30 Ahonen 2000, 21–39; Lundberg 2022, 8–15.
- 31 Tuomioja 1993, 82; Olli J. Ojanen, haastattelijoina Essi Jouhki ja Jouko Aaltonen, 7.5.2021.
- 32 Ojasen sähköpostiviesti Soimetsälle, 17.11.2022; Ojasen sähköpostiviesti Jouhkielle, 10.5.2021.
- 33 Otso Appelqvist, haastattelijoina Jouko Aaltonen, Ville Okkonen ja Kimmo Rentola, 16.9.2021.
- 34 Björklundin kommentti julkaisussa Linnilä 1996, 70.
- 35 Anders Blom ja Olli Kyrki, haastattelijoina Ville Soimetsä, Ville Okkonen ja Emmi Bildjuschkin, 7.2.2022. Blomin puheenvuoro.
- 36 Matti Viialainen, haastattelijoina Ville Soimetsä, Ville Okkonen & Jouko Aaltonen, 24.11.2021.
- 37 Ibid.
- 38 Kari Kaunismaan muisteluteksti; Minun Teiniliittoni 44, David Seligson, s. 1954. SKS KRA.
- 39 Kari Anttila, haastattelijoina Ville Soimetsä, Ville Okkonen ja Jouko Aaltonen, 13.4.2022; Timo Laanisen puheenvuoro, Haavikko 2010.
- 40 Minun Teiniliittoni 58, nimim. Hippi edelleen, s. 1954. SKS KRA.
- 41 1960 syntynyt teiniaktiivi, haastattelijoina Jouko Aaltonen ja Essi Jouhki, 18.8.2020.
- 42 Aira Forsman (os. Heimola), haastattelijana Irja Eskola 11.1.2005. Heimolan ansiot tunnustettiin, kun hän sai ansiomerkin Teiniliiton 25-vuotisjuhlan yhteydessä kesällä 1954.
- 43 Anja Niiniranta, haastattelijoina Ville Soimetsä ja Liisa Lalu, 26.8.2020.
- 44 Jaakko Kyläsalo, haastattelijat Jouko Aaltonen ja Essi Jouhki, 13.6.2020.
- 45 Sukupuolisopimuksesta ks. Hirdman 1990; Rantalaiho 1994; Julkunen 2010, 18–19.
- 46 Minun Teiniliittoni 33, Riitta Paavolainen, s. 1942. SKS KRA.
- 47 Irja Eskola, haastattelijoina Ville Soimetsä ja Essi Jouhki, 30.9.2021.

- 48 Jouhki 2020, 43, 94; Tyttöjen erilaisista koulutustarpeista ks. Kaarninen 1995.
- 49 Minun Teiniliittoni 25, Maili Mustonen, s. 1937. SKS KRA.
- 50 Jouhki 2020, 305–307.
- 51 Esimerkiksi vuonna 1972 muutamia aktiivisia tyttöoppilaita erotettiin kouluistaan yhteiskunnallisen aktiivisuutensa vuoksi. Suurinta huomiota sai Kouvolan tyttölyseosta erotetun Katriina ”Atu” Toivosen tapaus, jonka tiimoilta järjestettiin myös suuri Teiniliiton kampanja. Soimetsä ym. 2023, 303–304.
- 52 Marianne Laxén, haastattelijoina Liisa Lalu, Jouko Aaltonen ja Aapo Roselius, 13.10.2021.
- 53 Panu Pulma, Piitu Peltonen ja Lea Walter, haastattelijoina Liisa Lalu ja Jouko Aaltonen, 18.10.2021.
- 54 Kati Peltola. ”Sukupuolirooleja muuttamaan!”, *Teinilehti* 17/1965; Yhdistys 9:stä ja laajemmin sukupuoliroolikeskustelusta ks. esim. Kurvinen & Turunen 2022, 3–6.
- 55 Päivi Uljas (os. Saarinen), haastattelijoina Essi Jouhki ja Liisa Lalu, 17.6.2020.
- 56 Soimetsä ym. 2023, 176, 254; Rentola 1990.
- 57 Soimetsä ym. 2023, 247–248.
- 58 Erkki Liikanen ja Jorma Westlund, haastattelijoina Ville Okkonen, Kimmo Rentola ja Ville Soimetsä, 15.3.2023. Westlundin puheenvuoro.
- 59 Soimetsä ym. 2023, 227.
- 60 Hassi 2018, 222; Satu Hassi, haastattelijoina Ville Soimetsä, Liisa Lalu ja Jouko Aaltonen, 27.9.2021. Taistolaisen liikkeen ja feminismin suhteesta, muistamisesta ja jatkuvuudesta ks. esim. Turunen 2018.
- 61 Paula Karhunen, haastattelijoina Liisa Lalu ja Emmi Bildjuschkin, 22.12.2021; Kaunismaa, haastattelu; Kaksi entistä naisaktiivia, haastattelijoina Liisa Lalu, Essi Jouhki ja Ville Okkonen, 7.6.2021; Minun Teiniliittoni 11, Paula Karhunen, s. 1957. SKS KRA.
- 62 Eeva-Liisa Lehto, haastattelijoina Liisa Lalu ja Essi Jouhki, 29.9.2021; Pulma, Peltonen ja Walter, haastattelu; Lauri Kontro, haastattelijoina Jouko Aaltonen ja Kimmo Rentola, 13.10.2022.
- 63 Rentola 2003, 101–103; Soimetsä ym. 2023, 287.
- 64 Ojanen, haastattelu.
- 65 Appelqvist, haastattelu.
- 66 Marjut Helminen, haastattelijana Essi Jouhki, 6.10.2021.
- 67 Minun Teiniliittoni 55, nimim. 70-luvun nuori, s. 1955. SKS KRA.
- 68 Tämä ilmiö näkyy sekä haastatteluissamme että *Muisti*-dokumenttielokuvassa. Teinitoiminnan kaikki tasot tavoittaneessa *Minun Teiniliittoni* -muistitietokeruussa aineisto on puolestaan moniäänisempää.
- 69 James 2007, 228–229.
- 70 Ks. myös Jouhki 2020, 305–306.
- 71 Kurvinen 2013, 423.
- 72 Uljas, haastattelu.
- 73 Kurjensaari 1973, 178.
- 74 Viimeaikaisesta suomettumisdebatista ks. esim. Koivunen ym. 2022; Vares 2023, 125–174.

Lähteet

Haastattelut

Teiniliitto, vimma ja rakkaus -tutkimushankkeen muistitietohaastattelut, 2020–2023. 63 haastateltavaa. Haastattelutallenteet ja tekstinnökset kirjoittajien hallussa. Irja Eskolan haastattelujen muistiot, 2005. 14 haastateltavaa. Muistiot kirjoittajien hallussa.

Kirjallinen muistitietoaineisto

Minun Teiniliittoni -muistitietokeruu, 15.2.–15.6.2021. 61 vastaajaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, perinteen ja nykykulttuurin kokoelma.

Sanoma- ja aikakauslehdet

"Keisarillisen koulun uudet vaatteet", *Ylioppilaslehti* 12/1968.
Niiniluoto, Maarit. "Teinit eivät halua olla enää tuppisuita." *Suomen Kuvalehti* 2/1967.
Peltola, Kati "Sukupuolirooleja muuttamaan!", *Teinilehti* 17/1965.
Seitsemäntoista 1.4.1967.
Turun Päivälehti 6.1.1967.
Turun Sanomat 3.1.1967.

Kirjallisuus

Abrams, Lynn. *Oral History Theory*. New York: Routledge, 2010.
<https://doi.org/10.4324/9780203849033>.
Ahonen, Risto. *Teinien taksvärkki. Ykskaks maailma paremmaks!* Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2000.
Blåfield, Antti, ja Pekka Vuoristo. "Näin tapettiin Suomen Teiniliitto osa 1: Muutoksen vuodet 1963–1971." *Suomen Kuvalehti*, 1/1983.
Blåfield, Antti, ja Pekka Vuoristo. "Näin tapettiin Suomen Teiniliitto osa 2: Romahduksen vuodet 1972–1975." *Suomen Kuvalehti*, 2/1983.
Echols, Alice. *Uhoa ja unelmia. 60-luvun jälkijärityksiä*. Alkuteos *Shaky Ground: The Sixties and its Aftershocks*, suomentaneet Liisa Laaksonen ja Petri Stenman. Helsinki: Like, 2003.
Haavikko, Anna-Liisa. *Muisti. Teiniliiton loppu*. YLE, 2010.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/11/16/muisti-teiniliiton-loppu>.
Hassi, Satu. *Mannerheim-solki ja punalippu*. Helsinki: Siltala, 2018.
Hirdman, Yvonne. "Genussystemet." Teoksessa *Demokrati och makt i Sverige*. SOU 1990:44. Maktutredningens huvudrapport. Stockholm. <https://lagen.nu/sou/1990:44>.

- Holmila, Antero. *Suomalaisten kylmä sota*. Jyväskylä: Atena, 2023.
- Hyvärinen, Matti. "Opiskelijaliike kertomuksena." *Politiikka* no. 4 (1990): 261–270.
- Hyvärinen, Matti. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino, 1994.
- James, Daniel. *Doña María's Story: Life History, Memory, and Political Identity*. 3rd edition. Durham, NC: Duke University Press, 2007.
- Janovicek, Nancy. "'If you'd told me you wanted to talk about the '60s, I wouldn't have called you back': Reflections on Collective Memory and the Practice of Oral History." Teoksessa *Oral History Off the Record: Toward an Ethnography of Practice*, toimittaneet Anna Sheftel ja Stacey Zembrzycki, 185–200. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- Jouhki, Essi. *Teinikuntatoiminnan sukupolvet. Muistitietohistoria oppikoulujen koulu-
laisliikkeestä 1950–1970-luvuilla*. Acta Universitatis Ouluensis. B, Humaniora 178. Oulu: Oulun yliopisto, 2020. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526225173>.
- Jouhki, Essi. "'Then we were ready to be radicals!': School Student Activism in Finnish Upper Secondary Schools in 1960–1967." *Scandinavian Journal of History* 46, no. 3 (2021): 383–407. <https://doi.org/10.1080/03468755.2021.1875871>.
- Jouhki, Essi, ja Liisa Lalu. "Hei me tehdään nyt itse! Muistoja nuoruudesta teinikuntatoiminnassa ja nuortaistolaisessa liikkeessä." *Elore* 25, no. 2 (2018): 9–32. <https://doi.org/10.30666/elore.77117>.
- Julkunen, Raija. *Sukupuolten järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino, 2010.
- Kaarninen, Mervi. "Oppikoulu yhteiskunnan rakentajana." Teoksessa *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, toimittaneet Anja Heikkinen ja Pirjo Leino-Kaukiainen, 405–429. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2011.
- Kiuasmaa, Kyösti. *Oppikoulu 1880–1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun*. Oulu: Pohjoinen, 1982.
- Kivimäki, Ville, ja Raisa-Maria Toivo. "Kokemuksen historia." Teoksessa *Avaimia menneisyyteen. Opas historian tutkimuksen menetelmiin*, toimittaneet Tuomas Tepora, Mirkka Danielsbacka & Matti O. Hannikainen, 59–76. Helsinki: Gaudeamus, 2022.
- Koivunen Pia. *Rauhanuskovaiset. Suomalaiset maailman nuorisofestivaaleilla 1940–1950-luvuilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2020.
- Koivunen, Pia, Liisa Lalu, Saara Matala & Ville Soimetsä. "Kylmän sodan Suomi ja historiallisen tarinankerronnan vaikeus." *Politiikasta*, 20.1.2022. <https://politiikasta.fi/kylman-sodan-suomi-ja-historiallisen-tarinankerronnan-vaikeus>.
- Koski, Leena. "Oppikoulunuoruus 1940–1950-luvuilla." Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, toimittaneet Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen, 283–314. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2003.
- Kurjensaari, Matti. *Syntynyt sivulliseksi. Näkyjä ja näkemyksiä 1960–1973*. Porvoo ja Helsinki: WSOY, 1973.
- Kurvinen, Heidi, ja Arja Turunen. "Radical sex role ideology and the Finnish gender role movement in the late 1960s." *Women's History Review* 32, no. 1 (2023): 62–81. <https://doi.org/10.1080/09612025.2022.2092270>.

- Kurvinen Heidi. *"En mä oo mies enkä nainen. Mä oon toimittaja". Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvuilla.* Acta Universitatis Ouluensis. B, Humaniora 113. Oulu: Oulun yliopisto, 2013.
- Kärenlampi, Paavo. *Taistelu kouludemokratiasta. Kouludemokratian aalto Suomessa.* Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1999.
- Laaninen, Timo. *Keskustan kuiskaaja. Vuoteni politiikassa.* Helsinki: Kirjapaja, 2021.
- Laine, Sofia. "Neljän naisministerin tarina aktivismista ja siitä mitä pitäisi tehdä." Teoksessa *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, toimittaneet Tommi Hoikkala, Sofia Laine & Jyrki Laine, 151–176. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 2005.
- Liikanen, Erkki. *Olin joukon nuorin.* Helsinki: Otava, 2019.
- Linnilä, Kai. "60-luku ja vaaran vuodet." Teoksessa *Ikaroksen perilliset. NVL:n 75-vuotisjuhlakirja*, toimittanut Silja Hiidenheimo, 53–70. Helsinki: WSOY, 1996.
- Lundberg, Björn. "Youth Activism and Global Awareness: The Emergence of the Operation Dagsverke Campaign in 1960s Sweden." *Contemporary European History* (2022): 1–15. <https://doi.org/10.1017/S0960777322000595>.
- Miettunen, Katja-Maria. *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona.* Bibliotheca Historica 126. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2009.
- Passerini, Luisa. *Facism in Popular Memory. The Cultural Experience of the Turin Working Class.* Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Pernaa, Ville. *Pimeä vuosikymmen. Suomi 1968–1981.* Helsinki: Siltala, 2021.
- Rantalaiho, Liisa. "Sukupuolisopimus ja Suomen malli." Teoksessa *Naisten hyvinvointivaltio*, toimittaneet Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin, 9–30. Tampere: Vastapaino, 1994.
- Rentola, Kimmo. "Nuortaistolaisuuden synty I. Ratavarren ryhmä ja muut varhaiset nuorleninistit (1967)." *Politiikka* no. 4 (1990): 243–260.
- Rentola, Kimmo. "Kevään 1968 isänmaan toivot." Teoksessa *Työväen verkostot*, toimittaneet Sakari Saaritsa ja Kari Teräs, 96–132. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2003.
- Rentola, Kimmo. "Suomen Teiniliiton nousu ja tuho." Teoksessa *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*, toimittaneet Pauli Kettunen ja Hannu Simola, 175–181. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2012.
- Roos, J. P. "Missä he ovat nyt? 60- ja 70-lukulaiset aktivistit 2000-luvulla." Teoksessa *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, toimittaneet Tommi Hoikkala, Sofia Laine & Jyrki Laine, 53–102. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 2005.
- Roselius, Aapo. *Skolungdom. Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS 1921–2021.* Helsingfors: Svenskt Stöd r.f, 2021.
- Savolainen, Ulla, ja Riikka Taavetti. "Muistitietotutkimus. Paikantumisia, eettisiä kysymyksiä ja tulevia suuntia." Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toimittaneet Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti, 10–46. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>.

- Soimetsä, Ville, Essi Jouhki, Liisa Lalu, Ville Okkonen, Kimmo Rentola & Aapo Roselius. *Vimmaa ja voimaa. Suomen Teiniliitto ja yhteiskunta 1939–1983*, toimittaneet Ville Soimetsä, Essi Jouhki & Liisa Lalu. Helsinki: Teos, 2023.
- Suominen, Tapani. *Ehkä teloitamme jonkun. Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa*. Helsinki: Tammi, 1997.
- Teräs, Kari, ja Pia Koivunen. "Historiallinen muistitietohaastattelu." Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori, 163–180. Tampere: Vastapaino, 2017.
- Tuominen, Marja. *"Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia". Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava, 1991.
- Tuomioja, Erkki. *Kukkaisvallasta kekkosvaltaan*. Helsinki: Otava, 1993.
- Turunen, Arja. "Kapinaa ja ahtaita raameja. Suomalaisten feministien muistoja 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunnallisesta toimintakulttuurista." *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 31, no. 3 (2018): 37–50.
- Vares, Vesa. *Nuori Ben Zyskowicz. Suomettumisen vuodet*. Helsinki: Otava, 2023.
- Vehkalahti, Kaisa, ja Essi Jouhki. "Lapsuuden ja nuoruuden historian näkökulmia muistitietotutkimukseen." Teoksessa *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*, toimittaneet Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti, 366–391. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>.